

ért, a demokratizmusért folytatott harcba. Ezért olyan aktuális most a kommunisták és a katolikusok demokratikus tömegeinek közös tevékenysége. A marxisták körvonalazzák a dialógus platformját, de elvetik az együttműködés feltételeinek kikiáltott szükséges világnézeti kompromisszumok hamis jelszavát. A marxistáktól azonban távol áll az anarchista, sértő beállítottság a katolikus vallásos meggyőződésével szemben. A lenini útmutatást követve a kommunisták alárendelik a vallás bírálatát az osztályharc általános feladatainak" (I. A. Kantjyev: A katolikus teológia a II. vatikáni zsinat után, Világosság, 1975 novemberi szám, 649—653). S mi van akkor, ha a vallásos tömegek is forradalmi radikalizmussal az osztálytársadalom megszüntetéséért szállnak síkra?

Amikor minden erőre szükség van az új haza építésében, és a hívők ezért felelősségük és munkájuk vállalásakor szívüket, értelmüket és akarásukat kívánják latba vetni, minden éket el kell távolítani, ami szétválaszt, és minden szakadékot ki kell tölteni, ami eltávolít egymástól, hogy hívők és nem hívők egészen egy népként és nemzetként jussunk közelebb egymáshoz. A döntő kérdés mindig ez marad: tud-e a vallásos világnézetet valló ember, közelebbről a keresztény hívő szolgálatára lenni a minden humanista igényt kielégíteni akaró mai társadalmi fejlődésnek? Ezt a jó és talán legjobb ügyet szolgálni a kereszténység elvéülhetetlen értékeinek birtokában a keresztény, a vallásos ember számára nem nehéz; sőt belső meggyőződéséből is fenntartás nélkül tudja vállalni mindazt, ami nem ellenkezik hite, vallása elveivel. Az egyház és a kereszténység az egész világon és hazánkban is hasznára akar lenni a születő új világnak, ezért alakul újjá és igazi értékeit, az evangélium örök eszméit radikális mélységükben és erejükben az egész emberiség szolgálatába állítja.

HEGYI BÉLA

ALKOTÓ EGYÜTTÉLÉS — MAGASABB SZINTEN KÁDÁR JÁNOS ÚJ KÖTETE

A szocializmus mindenkié. Nincsenek kivételezettjei. A szocializmus nem zár ki senkit magából, akinek ügye. Aki nemcsak a javából és a jogból, hanem a kötelességből és a teljesebb emberségből is részesedni akar munkája és szükséglete szerint. Otthont kínál mindenkinek, aki otthonává fogadja, benne és általa kíván boldogulni. A közös otthont azonban nem lehet hívő és nem-hívő világnézetek ellenében, hitek görcsében és mentegőzésében megteremteni, csak az egyénekre nehezedő kényszerek nélkül, csak érdemek alapján: minden eddiginél erősebb összefogásra, kötődésre van szükség a tennivalókban, a partneri kapcsolatoknak az eddiginél hatékonyabb gyakorlatát és szélesebb művelését igénylik a társadalom előtt álló célok és feladatok. Ezek a gondolatok húzódnak végig Kádár János új kötetén,* amely a legutóbbi egy évben elhangzott beszédeit és nyilatkozatait tartalmazza.

Az elmúlt esztendő újabb döntő állomása volt az országépítésnek: a hogyan tovább? kérdésre kellett helyes és határozott feleletet adni. Az ország két jelentős belpolitikai eseményén, az MSZMP XI. kongresszusán és az ezt követő országgyűlési választásokon meg is születtek a válaszok. Egyrészt a pártnak a társadalom gazdasági és szociális problémáit érintő, a közvetlen jövőt körvonalázó programjában, másrészt az ország népének igen szavazatában, melyel a szocialista társadalom teljes felépítéséhez vezető utat a saját útjának, járhaló és igaz útnak ismerte el. E két esemény köré csoportosulnak a könyvben összegyűjtött előadások, felszólalások és nyilatkozatok is, melyek úgy jelölik meg előrehaladásunk útmutatóit, a szocialista nemzeti egység fejlődésének irányát, hogy közben a hátrahagyott, sikerekben és küzdelmekben bővelkedő harminc esztendő mérlegét is adják.

*Kádár János: A fejlett szocialista társadalom építésének útján (Kossuth Könyvkiadó, 1975)

A politika stílusa

A kötet betekintést enged a politikus ember stílusába, munkamódszerébe is. A politikának napjainkban honos gyakorlatába, amely az eltelt 15—20 év alatt elnyerte az állampolgárok többségének rokonszenvét és támogatását. Oldalról oldalra bizonyítja, hogy a politika nem öncél, nem lehet a társadalom egészétől független teória, hanem a legfontosabb értékmérők egyike, amely arról tájékoztat, mennyire szolgálja elmélet és gyakorlat a társadalom egészséges közösségi életét. Tanúi vagyunk a politikai gondolatok első megfogalmazásának, a közélet különböző fórumaival folytatott eszmecsereknak, melyek az eredeti felfogást tovább gazdagítják, majd megfigyelhetjük a gondolatok végső formába öntését, mielőtt kiegészítésnek szánt javaslat vagy elfogadott határozat válna belőlük.

Ennek a politikának fő jellemvonása a józan, reális szemlélet, amely világgunkat építve-alakítva minduntalan a társadalom „ütoéret” vizsgálja, az egészséges, cselekvőképes „szervezet” reagálására ügyel. Nem jár követhetetlen távolságban, elképzelései mindig a valóságba ágyazottak, annyit lép előre, amennyit az emberek túlnyomó része meg tud tenni megerőltetés és hurrá-optimizmus nélkül. Komolyan veszi az embereket, nem a politika elérhető eszközeinek vagy játékszerének tekinti, hanem a politika pillérének, emelőjének, erejének. „Régi kommunista mondás: a legjobb politika az elvi politika — olvashatjuk a XI. kongresszus vitázáró beszédében —. Ezt még kiegészíthetjük azzal — és ez pártunknak gyakorlata is —, hogy a legjobb politika a nyílt, elvi politika. Minden tapasztalatunk azt igazolja, hogy nincs az a súlyos gond és probléma, amivel ne fordulhatnánk bizalommal a párttagsághoz, a munkásosztályhoz, a néphez, mert ha felnöttek módjára beszélnek az emberekkel, azt értékelik és becsülik. Annak a vezetőnek viszont, aki nem így tesz, megmondják, hogy arról beszéljen: mi a probléma, mit kell csinálni, és ne beszéljen mellé” (167. o.).

Az embert hangsúlyozza mindenben, de nem a látvány, a dekoratív tömeghatás vagy a pusztá igazság kedvéért, mint azt az 50-es években megismertük egy másfajta politikai stílus jellemzőjeként. Amikor annyit hallottuk „a legfőbb érték” jelszavát, és legalább annyiszor tapasztaltuk az ellenkezőjét. Ma egy ország közérzetén mérhető le a humanista tartalmú politika eredménye: egy ország vállalja a szocializmus programját, egy nemzet fordul bizalommal és segítőkészen a jövőt dajkáló, jelent igazító politika felé. A praxis nyitottsága teszi hitelessé a politika kívánalmait, az uralkodó légkör szélesedő demokratizmusa nyújtja mindinkább az újabb, még sejthető vagy már jelentkező problémák megoldásainak biztos kulcsát, amennyiben a politika igyekszik a nemzet egészére támaszkodni a felismerésben, az elhárítás módozataiban is és a végrehajtásban is.

De a politika nemcsak mint az emberért való, az össz-közösség érdekeit képviselő tevékenység áll a mai közérdeklődés homlokterében, hanem mint az új típusú emberért kifejtett küzdelem, a szocializmus objektív erkölcsi meghatározóinak egyik tényezője is. A társadalom közszelleme egyre jobban igényli az etikusabb embert, a tökéletesebb szociális lényt, és hovatovább a politikát is elsősorban morális belső szabályozóként, a szocializmus normáit az emberi érintkezés területén érvényesítő törekvésként itéli meg. Ma már nem a megélhető mindennapi terheivel, elemi egzisztenciális szükségletek kielégítésével vagy munkalehetőségek keresésével küszködik a lakosság zöme, hanem a természetes növekedés, a fogyasztás-elosztás dilemmái, a jobb léttel járó gondok foglalkoztatják. Az emberi viszonyok, a morális ütközések, a magatartás kérdései kaptak elsőbbséget a közgondolkodásban; az emberi kiteljesedés nemcsak célja és eszménye, hanem tárgy és lényegi feltétele is lett továbbfejlődésünknek. Ezzel kapcsolatban mondja Kádár János: „Vannak a közgondolkodásban zavarok is, hiszen előfordul, hogy miközben az eszmei dugvány fejlődik, a gyom is sarjad. Különösen veszélyes, hogy megerősödött az egoista szemlélet. Néha úgy jelentkezik ez az emberek gondolkodásában, mint a szkizofrénia, a tudathasadás: a nap bizonyos óráiban, munkaidőben kollektív szellemben tevékenykednek, szocialista módon viselkednek. De amint kiteszik a lábukat a munkahelyükről, egyszeriben átváltoznak. Otthon az egoizmus hívei. Már csak az foglalkoztatja őket, hogy mit és hol lehetne még szerezni, mi van a felekkel meg a gépkocsival. És ugyanazokról az emberekről van szó. Eszembe jut ilyenkor az a régi anekdota, amely szerint a kérdőívet kitöltő egyszeri köztisztviselő arra

a kérdésre, hogy: Hisz-e ön Istenben? azt felelte, hogy: A hivatalban nem... Sokan valahogy így vannak a közösségi érzéssel és az egoizmussal is..." (58. o.). „Ismeretek azok a negatív jelenségek, amelyek a csoportérdek helyenkénti rossz érvényesítéséből adódnak; abból, hogy vannak, akik az országos érdek rovására próbálnak csoportérdeket érvényesíteni. Szeretném hangsúlyozni: mély meggyőződésünk, hogy a jól felfogott csoportérdek egy irányba hat a szocialista törekvésekkel, segíti a szocializmus építését. De negatív jelenség, hogy ezt egyesek rosszul értelmezik vagy ezzel visszaélve a közösség, az ország rovására próbálnak külön előnyt szerezni. Ugyanígy széles körben ismeretes, hogy előfordul: a személyes érdek érvényesül a közérdek rovására. Ezek negatív jelenségek, amelyek ellen küzdenünk kell!" (74. o.).

A politika módszere is alapvetően megváltozott. Nem diktál, nem a hatalom torz pózából szerez érvényt a követelményeknek. Nem megtorlás és megfélemlítés árán teljesítik, nem a „muszáj” fortélyaival győz meg. Módszerében is emberarcú akar maradni: érvel az igaza mellett, bizonyít, informál, tanácsol. Így próbálja mindenkire közel vinni a gondolatot, megértetni és felkészíteni a szükségesre, a választhatóra és a megelőzhetőre. Hogy csak a közösségi szemlélet formálásának példájánál maradjunk, Kádár János e kérdésben a következő megállapításokra jut: „Az egoizmus elleni harc során folytatnunk kell a meggyőzést, a jóra intést, de elsősorban azokat a jogszabályokban meglévő hézagokat kell eltömnünk és megszüntetnünk, amelyeken keresztül a társadalom tagjainak nem kis részében az egoizmus táplálkozik. Általános célunk az ideológiai munkában, hogy az igazi szocialista társadalmi normák általánossá tételéért dolgozzunk és — ahol lehet — harcoljunk. Érzékletesen fejezi ezt ki az a jelszó, hogy szocialista módon élni, dolgozni, tanulni. E normát kell mind nagyobb mértékben és lehetőség szerint minél rövidebb idő alatt társadalmi normává tenni!” (40. o.) „Szeretném hangsúlyozni: a szocializmus építését mi úgy értelmezzük, hogy annak valósága egyaránt szolgálja a közösség és a közösséget alkotó egyének érdekeit. Az egyéni életben vagy a családi életben az ország érdekeivel ellentétes módon zöldágra vergődni, boldogulni Magyarországon nem lehet. Negatív jelenségeként tartjuk számon, ha valaki egyéni érdekeit görbe úton, a közösség, az általános törekvések rovására próbálja érvényesíteni. Ez ellen felépünk, harcolunk a legkülönbözőbb eszközökkel. Küzdünk az egoizmus ellen pedagógiai módszerekkel: neveléssel, bírálattal és a dolgok megfelelő szabályozásával is. Az egyéni érdekek tisztességtelen érvényesítésének gátat szabnak törvényeink és rendelkezéseink, és a jövőben is gátat kell szabniuk” (74—75. o.).

A humanista tartalmú politikától mindig távol áll az önhietség, saját sikerének bálványozása, elbizakodott ünneplése, mert öntudatos és önkritikus politika, nem önmagáért van, hanem a közösség áldozatos szolgálatát végzi. „Akkor védjük helyesen a párt, a kommunisták becsületét — jelenti ki Kádár János —, ha nem próbáljuk elhitetni a közvéleménnyel, hogy a kommunisták sohasem hibáznak. Azt kell bebizonyítanunk — s ezt könnyen megtehetjük —, hogy jó irányba haladunk, törekvéseink becsületesekek, tiszták, megfelelnek a helyzet szabta követelményeknek...” (73. o.). A helyes politikai gyakorlat időben képes felmérni, milyen újabb feladatok várnak az országra, mit kell tennünk az adott körülmények között s melyek azok a megoldások, amik leginkább célra vezetőek. Ezért nem palástolja hibáit, mulasztásait sem: önmagát is ellenőrzi, hagyja, hogy a valóság visszahasson a politikai gondolatra és újból megteremkenyítse azt.

A valóság iránt érzett mély felelősségérzet, az emberi személyiség féltése és az őszinteség nagyfokú tisztelete diktálja a politikusnak, hogy szót emeljen a bírálat elfojtóit, a hibák eltussolása és a becsületes emberek zaklatása ellen: „A panasz maga is bírálat. Ha a dolgozó panaszával a pártbizottsághoz fordul, rendszerint nem veszik jó néven a szakmai vezetőket. Vannak olyan vezetők is, akik szeretik, ha bírálják őket. Meg is köszönik. Csak nem felejtik el. Mert mondjuk hat hónapig a panaszost nem bántja senki. Ha azonban alkalom adódik, ha a felső szerv más irányba néz, visszaadják neki a kölcsönt. Van egy régi közmondás, úgy szól, hogy »ne szólj szám, nem fáj fejem«. Megmondom, mióta kommunista vagyok, ezt a bölcsességet nem ismerem el. A kommunista azért kommunista, hogy szóljon, amikor kell. A régi világban sem hallgattak a kommunisták. Ha hallgattak volna, nem lett volna Tanácsköztársaság, nem folyt volna harc a Horthy-rendszer ellen és a felszabadulás után nem szerezhettük vol-

na meg a hatalmat. Ma sem lehet hallgatni. Az ellenséges erők összezsugorodtak, jóformán nincsenek, nem is láthatók, de a fejlődésnek mindig vannak akadályai, sőt akadályozói is. Főként — engedelmet a kifejezésért — a fafejűek és a lusták...” (85. o.). „Mi történhet a mai viszonyok között? Ha valami nehézség támad a munkahelyen, esetleg görbén néz a főnök. Hát istenem, nézzen... Még az is előfordul, hogy kitűrik, kimarják az igazmondót, de manapság akkor sem kell a Dunának menni! Harcolni kell tovább! Mert van támasztéka, háttere: mögötte áll a párt, a KISZ, védi a rendszer, védik a társadalmi viszonyok! És ha nem így volna? Ha felismertem és vallok egy elvet, nem kell kiállni és harcolni érte? De igen, ki kell állni és harcolni érte! A fiatal a munkahelyen, az iskolában ne azzal kezdje az életet, hogy lesi, hol merre kell igazodni”. Nem baj, ha ezért valakik megharagszanak rá, főként, ha az igazságot képviseli. Azt hiszem, nincs a világon olyan ember, akire senki sem haragszik” (65. o.).

Merre tart a társadalom?

A szocializmus a történelmet követi, az emberiséghez méltó utat járja, amit a fejlődés iránymutatója szab. A történelem nem uralkodó csoportok történelme többé, nem magánérdekek szövetezése, kasztok dominója, hanem az egész népé, egy nemzet létéé, egy ország sorsának döntése. A történelem mindenkit érint. Kitérít a látóhatárt is a nagyobb emberi egységek — zónák, kontinensek, uniók, a planéta egésze — felé, jelezve, hogy senki, egyetlen állam sem írhatja egymaga a saját jövődjét, egyformán kell belülről és kívülről tekintenie. A történelem végképp nem lehet a jelen igazolása, hanem csakis a jelen meghaladásának, a holnap alakításának eseménye. „A történelmet nem úgy csinálják — figyelmeztet Kádár János —, hogy három-négy ember összegugya a fejét és elhatározza, hogy megyünk, történelmet csinálunk’. Hanem úgy, hogy a társadalom jövőjéért dolgoznak, és ha az jó, ha összhangban van a fejlődés törvényeivel — az történelem lesz” (65. o.).

Egy társadalom tervszerű és biztonságos továbblépése mindig nagy horderejű történelmi tett. A szocializmus megteremtette azokat a gazdasági-társadalmi feltételeket, amelyek lehetővé teszik, hogy egy szinttel ismét megemelje önmagát. Milyen lesz a holnap társadalmá? A közösségé és az egyéné? Vajon szélesebb cselekvési teret biztosít-e az embernek? Bővíteni tudja-e majd az egyén sok irányú kapcsolatát a közösséggel? Továbbra is alkotó, gyarapító ösztönzőkkel segíti-e az embert értékeinek teljesebb kibontásában? A szovjet rádióknak és televízióknak adott nyilatkozatában így vázolja a várható perspektívákat: „A fejlett szocialista társadalom magasabb szintű, a jelenlegit meghaladó, szilárd gazdasági alapot, magasabb életszínvonalat, szélesebb körű, általánosabb és magasabb tudást, képzettséget, műveltséget jelent. De mindez még kevés. Bizom abban, hogy közvéleményünk, népünk fiai és leányai a legszélesebb körben mindinkább megértik és felismerik, hogy a fejlett szocialista társadalom olyan társadalom lesz, amely az egyenlőségnek új fogalmát fogja magával hozni, azaz minden embernek egyenlő feltételei lesznek a boldoguláshoz, amely majd az ember tiszteletét és méltóságát hozza magával, ahol nyoma sem lesz az emberek megalázásának. Olyan társadalom lesz, amely meg fogja hozni az osztályok közeledését, a fizikai és a szellemi munka közötti lényeges különbségek megszüntetését és az egyéniség szabad kibontakozását is.

Mi így képzeljük el az előttünk álló 15—20 esztendő nagy munkáját és annak eredményét. Mélyen meg vagyunk győződve arról, hogy ez a társadalom, amely így kirajzolódik előttünk, megfelel a munkásosztály történelmi céljainak, minden dolgozó osztály érdekének, népünk különb, szebb jövődjét és nemzeti boldogulásunk egyedüli útját fejezi ki” (177—178. o.).

Volt idő, amikor a helyállást, a közösséghez illő küzdelmet, a társadalom eszmei és gyakorlati felkészítését merev utasításokkal és az utasítások vak végrehajtásával pótolták. Sem a közvetlen, sem a távolabbi célok nem voltak emberhez méretezve, nem voltak lebontva az egyéni, mert a régi vezetés egymaga akarta megoldani a társadalomnak szinte valamennyi problémáját, csak kollektívában gondolkodott, csak a jövő érdekelt s ezzel misztifikálta nemcsak a saját pozícióját, hanem a történelmet is, a fejlődés törvényszerűségeinek állan-

dóságát is. Kisajátította magának a döntés teljes jogát, előre elkészített sablonokba varrta a valóságot, a jelenségek differenciálásának nem tett eleget, ami oda vezetett, hogy elmosódtak a különbségek rész és egész, egyén és köz javának, felszín és mélyréteg egymásra hatásának megítélése között. Kádár János világosan kifejti, hogy a szocializmus csak úgy teljesítheti hivatását, ha növeli minden egyén számára a hozzáférhető választások és lehetőségek körét, ha a társadalom úgy gazdálkodik műszaki erőforrásaival, úgy szervezi meg az oktatást és úgy alkalmazza a nevelés morális szabályzóit, hogy ezek hosszú távra biztosítsák azokat a tényezőket, amelyek a teljesebb élethez elengedhetetlenül szükségesek. „Szocialista terveink, távlataink biztatóak és szépek. Fő célunk, hogy tovább erősítsük társadalmi rendünk legsajátosabb, legfőbb vonását, a szocialista demokratizmust. Azt akarjuk, hogy az ország közvéleményének minél nagyobb részét bevonjuk a közéletbe, a különböző társadalmi kérdések eldöntésébe. Célunk a termelés növelése, az életszínvonal további emelése, a fejlett szocialista társadalom felépítése. Célunk a különböző társadalmi osztályok közelítése, a város és a falu lényeges különbségeinek megszüntetése, a fizikai és szellemi munka közelítése. Azt akarjuk, hogy a technika fejlesztésével, a termelés korszerűsítésével csökkenjenek a fizikai terhek. A képzettség, a szakismeretek növekedésével a fizikai munka közeledjék a szellemi munkához. Nagyon fontos célunk, hogy mind a termelésben, mind a fogyasztásban teljes mértékben érvényesüljenek a szocialista elvek” (204. o.).

Nem hallgatja el a nehézségeket sem, amiket le kell gyűrünk, a felbukkanó akadályokat sem, amiken át kell hágnunk, vagy amik itt-ott lassúbb előrehaladásra, esetleg egy-egy lépésnyi késedelemre intenek minket, ámde ebből sohasem származhat stagnálás, lemaradás, netán céltévesztés, inkább megfontolt és kiszámítottabb ütem, körültekintőbb lendület. A hátrányok részben helyiek: földrajzi helyzetünkkel, geológiai állapotunkkal magyarázhatók, de munkánk hiányosságaiból, tartalékaink rossz felhasználásából, a termelés intenzitásának egyenlőtlenségeiből is erednek, másrészt pedig krónikusnak tűnő világ-gazdasági, kereskedelmi bajokból fakadnak. „Központi Bizottságunk a helyzetet megvizsgálva, alapos elemzés után arra a következtetésre jutott, hogy a külső nehézségek ellenére elérhető, hogy népgazdaságunk a következő években is az előző évekét megközelítő ütemben fejlődjék és az életszínvonal is tovább emelkedjék. A megoldás egyrészt a jobb munka, hazai gazdasági erőink és lehetőségeink jobb kihasználása, másrészt a szocialista országok gazdasági együttműködésében rejlik, nagyszerű lehetőségeknek az eddigiektől sokkal jobb hasznosítása. Munkánk sikere mindenekelőtt saját erőfeszítéseinktől függ. Folytatjuk, még következetesebben valósítjuk meg gazdaságpolitikánkat. Most sokkal élesebb megvilágításba kerültek népgazdaságunk belső problémái. Saját gazdasági munkánk fogvatékoságaiért nem tehetjük felelőssé a nemzetközi gazdasági életet. Erőteljesebben vetődik fel a kérdés: vajon megfelelően hasznosítjuk-e népgazdaságunk belső lehetőségeit? Kellően számot vetünk-e fejlődésünk intenzív időszakának követelményeivel?” (123. o.). „Gyakran hangoztatjuk, hogy Magyarország nyersanyagokban és energiahordozókban szegény ország. Azt azonban mégsem mondhatnám, hogy szegény ország, szegény nép vagyunk. Nem azért, mert 8—10 éves koromig vallásos nevelésben részesítettek és arra tanítottak, hogy az ördög szegény, mert nincs lelke. Hanem mert arra gondolok, hogy nyersanyagokban és energiahordozókban csakugyan szegény népünk, de általában nem az, nem sajnálatra méltó, megvannak a maga adottságai... Ha az ember jár-keel a világban, sok szép országot lát, dicséri is, de azért nemigen cserélné el ezt a mi Magyarországot, még nyersanyag- és energiaszegénységével együtt sem” (78—79. o.).

A reánk váró új feladatok, a több és minőségibb munka követelményei, a társadalom erejének további növelése, vagyis a holnap alapos előkészítése a szocializmusban megegyező, de ahhoz eltérő világnézeti alapokról közelítő erők együttélésének, kapcsolattartásának a mainál magasabb szintjét is feltételezi. A társadalom jelen fejlettségi foka és jövőendő kilátásai egyre nyilvánvalóbban igénylik a hívő embereknek, *mint hívőknek* közös érdekeket szolgáló kezdeményezéseit és fokozottabb beleszólási jogát a közösség ügyeibe. Csak aki érvényesen kezdeményezhet, aki véleményének szabadabb teret biztosíthat, csak az vállalhat nagyobb felelősséget magára, az érezheti jobban magáénak mindazt, amit a köz javáért csinál, amiben meggyőződéssel részt vesz. Aki valamilyen

okból nem vállalhat felelősséget az egészért, az a saját tetteiért is kevésbé áll helyt, az voltaképpen már kilóg az együttesből, mert a jelenléte passzív jelenlét bizonyos vonatkozásban: a segítségét úgy fogadják, hogy közben kivonják belőle annak belső indítékait. Nem csodálkozhatunk azon, ha ilyen esetben az embereket könnyen befolyásolhatják idegen eszmék és hamar szem elől téveszthetik a párbeszéd valódi értékeit, megkérdőjelezzik folyamatosságának őszinteségét. A kereszténység hazai állásfoglalásai, a hívő ember aktív szerepe, személyesen megélt hite csak akkor kapcsolódhatnak szilárdan társadalmi érdekekhez, ha azok magukban foglalják a partnerség eredetét és megtartják mindkét fél jellegzetes vonásait. A közös céloknak tehát nem szabad alárendelni a kereszténység sajátos motivációit, nem szabad elfojtaniuk azt a készséget, hogy *mint kereszténység* építse másokkal együtt a fejlett szocialista társadalmat és otthonra leljen benne. Kádár János erről biztosítja a hívő embereket: „Ez az ország nemcsak a párttagok és a pártmunkások, hanem az egész nép hazája lesz, ahol mindenki tisztelt és teljes jogú állampolgár, aki részt vesz és segít az építőmunkában. Mély meggyőződéssel mondjuk: nem csak a kommunistáknak építjük a kommunizmust! Az egész nép javát, szebb és boldogabb jövődjét, a nemzet virágzását akarjuk szolgálni a legkorszerűbb és leghaladóbb céllal; a szocialista építéssel, a fejlett szocialista társadalommal és azzal, hogy a kommunizmus felé haladunk” (104—105. o.).

Alkotó együttélés — magasabb szinten

„Olyan készüléket még nem találtak fel — bár rendkívül bonyolult számítástechnikai gépek vannak már —, amellyel felmérhetnénk — mondja Kádár János —, hogy például Magyarországon mennyi az ateista, a félig-meddig hívő és a hívő. Az emberek lelkébe nem lehet beelátni. Azt hiszem azonban, hogy hazánkban nem kevés a hívő ember. Amikor egyetemes összefogásról és szocialista nemzeti egységről beszélünk, rájuk is gondolunk: mindnyájunknak össze kell tartanunk. Ezért is öröm számunkra, hogy a felszabadulás 30. évfordulójával kapcsolatban az egyházak is hazafias szellemben, szépen, ugyanakkor saját szándékaikkal és céljaikkal összhangban foglaltak állást, és segítettek abban, hogy ez az évforduló méltó ünnep legyen. A legnagyobb segítséget ezzel nem a hivatásos politikusoknak, hanem a hívő embereknek adták; az elmúlt 30 év alatt feloldották bennük azt a lelkiismereti problémát és belső konfliktust, hogy a nép javáért, boldogulásáért dolgozó politikai erővel vagy az egyházzal tartanak-e. Ez nagyon sokat jelent munkánk és jövőnk szempontjából” (187—188. o.).

Az egyház ma mindinkább úgy látja, hogy a világgal és a nem-hívőkkel folytatott párbeszédének alapját elsősorban a keresztény tanításoknak az emberi viszonyok és a személyiség fejlődésére vonatkozó ismeretei alkotják. Ez az egyik összetevője a keresztények és marxisták közt folyó dialógus alakulásának, amelyben jóval több kérdésben jutunk egyetértésre, mint amennyit bármelyik fél előzőleg lehetségesnek tartott volna. A dialógus nálunk főként a gyakorlatban, az országépítés tennivalói közepett zajlik, a társadalom éppen adódó szükségletei szerint, miáltal a figyelmet néha túlságosan is az építés heve és eredményessége köti le, s kevésbé az *egymás* megismerését segítő törekvés, a megbizonyosodás *valódi* értékeink és *valódi* különbségeink felől. Hogyan képzelhető el a továbbiakban hívők és nem-hívők együttműködése a társadalom dolgában?

„A fejlett szocialista társadalom — hangsúlyozza Kádár János — csak az egész nép munkájával építhető fel, csak a nép műveként jöhet létre. Ez más szóval azt jelenti számunkra, hogy a néprontpolitikát kell folytatnunk, a szocialista nemzeti összefogást kell még mélyebbé és erősebbé tennünk, még jobban kiszélesítenünk. Meggyőződéssel valljuk, hogy a fejlett szocialista társadalmat nem építhetik fel csak a kommunisták; ehhez az egész nép munkája és erőfeszítése kell. S ezt úgy értelmezzük, hogy e társadalomban egyenlő és törvényes helye lesz — párttagságtól, világnézeti és foglalkozásbeli különbségtől függetlenül — mindenkinek, aki az építő munka részese volt. Az eljövendő — s szilárd meggyőződésünk szerint az eddigiéknél szebb, emberibb — társadalom az egész nép otthona lesz, ahol mindenki egyenrangú, megbecsült lakónak érezheti magát” (189. o.). A társadalomépítés következő szakasza tehát újabb követelményeket állít az emberek elé az élet minden területén, nyilván a párbeszéd

területén is, hiszen — mint Kádár János utal rá — „15—20 esztendő távlatban a szövetségi politika . . . , a kommunisták és a pártonkívüliek, a különböző világnézetű emberek összefogása még fontosabb lesz, mint a mögöttünk levő szakaszban volt” (189. o.). Még teljesebb egység szükséges a közös végeznivalókban, hogy minél több s nagyobb energiát nyerjünk mindannak intézéséhez, mely az országot feljebb emeli.

A vallás mindig az egész embert érinti: nincs külön hívő ember mint társadalmi személy, és nincs külön hívő ember mint hívő. Hite olyan erő, amely számára meghatározza sorsát, mert számára egyetemességet képvisel a mindennapok partikularitásához képest. Minden új kérdésben tehát, amit most a társadalom felvet, a maga kérdéseit is keresi: ki tudja-e a jövőben is elégíteni mint a társadalom egyenrangú, dolgozó tagja legmélyebb életszükségeit, és ezenfelül ugyanakkor ki tudja-e elégíteni mint az egyház tagja legmélyebb belső, hitbéli szükségleteit is, vagyis tudhat-e olyan küzdelmet vívni önmaga teljesebb megvalósításáért, amely társadalmi létének is és sajátos, egyedi hitéletének is egyformán növekvő tartalmat adhat? Kádár János a kérdés első felére biztató választ ad: „Szerintem az is ‚elfér’ a szocializmus építői között, aki vasárnaponként misére jár, hiszen ha dolgozik, ugyanúgy joga van arra, hogy az eredményekből megkapja az őt megillető részt, mint másnak” (87. o.). „A fejlett szocialista társadalom építésének korszakában szövetségi politikánk folytatása, a nemzet összes alkotó erőinek tömörítése, a szocialista nemzeti összefogás további szélesítése még fontosabbá válik. Az a feladatunk, hogy a párt és szervezetei országosan és helyileg, minden városban és községben az eddiginél még jobban építsenek a Hazafias Népront-mozgalomra. A szocialista nemzeti egység továbbfejlesztése megköveteli, hogy a mozgalom politikai tevékenysége — közéleti jelentőségének megfelelően — egész társadalmunkat átfogja és át-hassa” (148. o.).

Mint ahogy az államrendnek nem volt közömbös az, hogy a felszabadulás után, az 50-es években a hívő emberek milyen egyháztudattal illeszkednek a megváltozott közösségbe, *találják meg helyüket* azóta is az új társadalomban, úgy most sem lehet közömbös, hogy a társadalom munkásaiként s egyben valóságos világnézetük birtokában *hogyan folytatják* a szocializmus igényesebb, bonyolultabb feladatokat igazó építését. A szocializmusba vetett bizalmuk és biztonságuk további erősödése kölcsönözhet olyan tartást nekik, hogy ne kényszerüljenek kompenzációkra, ne szoruljanak diszkriminációk közé semmilyen téves befolyás, semmiféle rosszul értelmezett, jövőnktől idegen késztetés hatására, hogy úgy legyenek következetesen keresztények egy önmaguk igényelte nagyobb szabadságban, ahogyan következetesen fokozzák aktivitásukat egy harmonikusabb, boldogabb társadalmi lét érdekében.

A kérdés másik felére az MSZMP első titkára így válaszol: „Köztudomású, hogy a kommunisták a marxizmus-leninizmus eszméit vallják, materialista világnézetűek, ezekért az elvekért harcolnak és ezeket a nézeteket terjesztik. Az is ismert, hogy harcolunk a kispolgári nézetek ellen, amelyekről talán személy szerint teljesen senki sem mentes. Bevallott célunk az, hogy a magyar társadalom nemcsak politikailag legyen egységes, hanem eszmeileg, világnézeti kérdésekben is egységre jusson. E célhoz kezdettől fogva úgy próbálunk közelebb jutni, hogy mindennapi munkánk során népszerűsítjük a marxizmust, a közösségi eszméket, a szocializmus, a kommunizmus eszméit, az oktatásban a természettudományos nézeteket tanítjuk. Ezt tekintjük az ideológiai feladatok normális megoldásának. Az ilyen természetű ideológiai munka óriási feladatot jelent a párt számára, de ebből eddig sem csináltunk és továbbra sem akarunk napi politikai harcot csinálni . . .” (192—193. o.). A hívők és nem-hívők partnersége, társas viszonya mindenekelőtt abban fejeződik ki, „ami összefűz, annyival is inkább, mert szerencsére a legtöbb alapvető, lényegbe vágó kérdés összekapcsol bennünket, s ez a nép életét és nyugodt munkáját segíti” (192. o.), de ez a viszony, ez a partnerség ugyanakkor világnézeti konfrontációkba torkoll, feloldhatatlan eszmei különbségekre világít rá. Egységesek vagyunk a közös érdek, a társadalom javának szolgálatában, az „alapokban”, mindabban, ami népi-nemzeti ügy, de ezzel egyidőben feszültség is érzékelhető a világnézetek síkján, a „felépítményben”, mivelhogy együtt élnek, egymásra hatnak konzekvensen szétterülő felfogások, amelyek néha hol kirekesztő, adminisztrációs minősítésekbe csapnak át, hol pedig kiegyenlítődnék, feloldódnak a társadalomért végzett tevékenységben.

Természetesen egyik fél sem mondhat le a világnézeti konfrontációról; hibás és káros jelenség volna — éppen a közösen vállalt egység törvényszerűségei miatt —, ha a határok elmosódnának, a lényegi jegyek eltűnnének, de legalább ennyi félreértést és csalódást okozna, ha valamilyen ideológiai szigorral, a „kemény kéz” taktikájával „rendeznék” a világnézeti pluralizmus problémáját. Kádár János félreérthetetlenül leszögezi: „Hirdetnünk, magyaráznunk kell programunkat, s hogy megvalósíthassuk, meg kell nyernünk hozzá a munkásosztály, az egész nép támogatását. Nagyon fontos, hogy az emberek ne muszájból vagy ilendőségéből, hanem meggyőződésből értsenek egyet a programnyilatkozattal. A párt azért javasolja ezt az utat, mert becsülettel, tisztességgel, a legtisztább szándékkal akarja szolgálni a dolgozó nép, a magyar nemzet ügyét” (171. o.).

Dialógusunk tisztességét, jó szándékát és közlési-tájékoztatói készségét is meg kell őriznünk és tovább kell fejlesztenünk. Dialógusunkat magasabb szinten kell folytatnunk — megértve és érzékeltetve a történeti fejlődés ellentmondásos útját — mindarról, ami közös téma is, külön-külön gond is, egyetemes érdek-lődésre tarthat számot. A vita, a kölcsönös megismerés és megismertetés egy-egy témán belül vagy sokfelé ágazó gondolatkör szintézisének csakis történeti tényekkel, érvekkel és tudományos hitellel folyhat, sohasem egymás mellett futó monológok formájában, hanem egymásra reagáló és viszontválaszolójú fejtegetések, a közlés, a dokumentatív értesítés segítségével. Az lenne a helyes, ha az egymást kölcsönösen gazdagító eszmecserék nagyobb lehetőséget, nyilvánosságot kapnának, mert ezek mindenki számára hasznot, szellemi nyereséget, a gondolatok újabb megteremtékenyülését, a valóság árnyaltabb rajzát, a megoldások összetettebb mérlegelését hoznák.

Mit képviselhet ebben a kiteljesedett dialógusban a kereszténység? Kizárólag eredeti céljait: *kulturális és szociális funkcióját*. Szerepet tölt be az emberi kapcsolatok minden oldalú humanizálásában, a szolidaritás érzésének fejlesztésében, hogy az emberi viszonylatokból az individuumok magasabb rendű emberi tulajdonságai bontakozzanak ki; közreműködhet a közösségek — család, munkahely, nemzedékek stb. — életének harmonikusabbá és igazságosabbá tételén fáradozó kísérletekben, korunk és társadalmunk morális kérdéseinek feltárásában. Hozzájárulhat az emberek békére és hazaszeretetre való neveléséhez, az emberiség tisztéletének napi gondolatává érleléséhez, az egyetemesség tanúsításához. A kereszténység fontos feladatának tartja a teológia tudományos művelését, az egyház irodalmi és művészeti kincseinek népszerűsítését, a szociológia alkalmazását vallás, életmód és erkölcs vizsgálatában. Óvja, gyarapítja és továbbadja századok alatt összegyűjtött etikai tapasztalatait, filozófiai reflexióit, történelmi érte-süléseit. Küldetésének érzi, hogy a társadalmi szféra számos területén az előrevívő és visszahúzó, a progresszív és konzervatív, a régi és új harcában mindig az újat, a teljesebbet, a nyitottabbat támogassa.

A régi és új ellentéte az együttélés viszonyaiban

„Erősíteni kell azt a közszellemet, amelyben a társadalom pozitív erői, a szocializmus hívei a hangadók — hangoztatja Kádár János —, amely nem túri el a társadalomellenes magatartást, a fegyelmezetlenséget, a cinizmust, a közösség megkárosítását. Arra törekszünk, hogy társadalmunk közszellemét illetően is a munka társadalma legyen, a végzett munka értéke szerint osszon erkölcsi és anyagi elismerést” (141. o.). „Meg kell küzdenünk a maradisággal és a maradiakkal, a fizikai nehézségekkel, az anyagi problémákkal. De nincs okunk kishitűségre, mert az erőink hatalmasak” (209. o.). „Napirenden kell tartani az általános, a politikai és a szakmai képzés továbbfejlesztését, a szocialista tudat és közgondolkodás fejlesztését, a szocialista hazafiság és a szocialista internacionalizmus elmélyítését. És végül valószínűleg nagy figyelmet kell fordítani a személyiség kibontakoztatására. Ez összefügg olyan kérdésekkel, mint például a kispolgári szemlélet erősödése, amelytől meg kell szabadulnia társadalmunknak” (21. o.).

Még találkozhatunk a közszellemet sértő dogmatizmussal, amelynek egyik jellegzetessége, hogy a következtetésből előzményt csinál s ebből s ebből az előzményből von le új következtetést, hogy vele támassza alá tartózkodó magatartását a társadalom új követelményeivel, központi határozataival szemben, ragaszkodva egy korábbi, elavult szemlélethez és az új döntések merőben formális értel-

mezéséhez. Nagyritkán még tapasztalható a törvényességgel való visszaélés veszélye, a szocializmus jelen szakaszának ellentmondó módszerek felbukkanása, az adminisztrációs szellem kísértete. Kádár János ezért közli nyomatékkal a Belügyminisztérium országos parancsnoki értekezletén: „Hatályos jogszabályt még közérdekre hivatkozva sem szabad megsérteni. A szocialista törvényesség szent és sérthetetlen. Senki sem állhat a törvények fölött, ilyen állampolgára a Magyar Népköztársaságnak nincs és nem is lehet!... Látni kell, hogy az állományon belül, ha kevesen is, de vannak, akik helytelen magatartást tanúsítanak, rossz gyakorlatot folytatnak. Van helyenként és esetenként politikai bizonytalanság is. Ezeket a jelenségeket különösen nem szabad szó nélkül tudomásul venni. Idejében fel kell lépni ellenük... Ha a párttagságtól elvárjuk, hogy feltétlenül legyenek mentesek azoktól a negatív jelenségektől, amelyek ellen harcolnunk kell, a belügyi dolgozóktól — párttagoktól és pártönkívüliektől — is meg kell követelnünk, hogy intaktak maradjanak minden törvénytértéstől, hiszen a törvények, a rendeletek megtartása és megtartatása hivatalbeli kötelességük és feladatuk” (49—50. o.).

Ugyancsak gond még a különböző fokozatú bürokrácia, amely legtöbbször saját érdekeiből indul ki és a társadalmi valóságot a maga szükségletei szerint magyarazza és próbálja befolyásolni. Bőségesen szórja ítéleteit, elmarasztaló vagy túllícitáló jelzőit, de nem indokolja meg, hanem pusztán a tekintélye révén igyekszik érvényre juttatni őket. Ez a bürokrácia végletekig konformista lehet, a szellemi tunyaságra, a megszokottra, az „így is jó volt eddig” kényelmére támaszkodik, és rászoktatja az embereket a dolgok gondolkodás nélküli elfogadására és a tessék-lássék végrehajtásra. Legfőbb jellemzői az érvek nélküli következtetések, a megfelelő tájékoztatás kisajátítása, az elemzés híján való vezetés, a hamis példamutatás és az emberek önzetlen szolgálata alóli kibújás, melyek bizonyos rétegek és intézmények esetében a társadalomban betöltött kivételes helyzetük folytán itt-ott érvényesülhetnek. „Vannak kispolgári gondolkodású és szemléletű emberek — említi Kádár János —, akik talán nincsenek is rossz viszonyban a szocializmussal. De mint afféle kispolgárok, mindig éppen akkor válnak bizonytalanokká, amikor nem kellene” (43. o.). „Tudnunk kell, hogy — próbálkozzunk bár a legjobb szándékkal — akarata ellenére senkit sem boldogíthatunk. Előbb annak az útnak a helyességéről kell meggyőznünk az embereket, amelyre hívjuk őket, s el kell érniük, hogy kövessenek bennünket. Jó példák vannak arra, hogy ez lehetséges, helyes és szükséges. Jól meg kell nézni az utat és úgy előremenni, hogy ha a haladás néha talán valamivel lassúbb is, mint ahogyan szívünk szerint szeretnénk, de mindig előre lépünk, és sem a pártnak, sem a népnek ne kelljen visszalépnie” (172. o.).

A kereszténység párbeszédre való hajlékonysága a szocializmus iránt való elkötelezettségét is jelenti. A párbeszéd vállalása hazánkban a társadalmi haladás vállalása is, mely a résztvevők politikai magatartását is tükrözi. A párbeszéd várt és valóságos kimenetele tehát részben a partnereknek a szövetségi politika kérdésében elfoglalt álláspontjaitól függ. Egyesek számára a dialógus csupán evilági politikai engedmény, mások számára stratégia és irányvonal, ismét mások úgy fogják fel, mint az emberiség nagy lehetőségét sorsának alakítására, a kereszténység és a marxizmus nagy történelmi vállalkozását. Azok, akik vallási vagy politikai síkon maradi nézeteket képviselnek, nem rokonszenveznek a dialógussal, vagy a maguk oldalát fetiszálva valamely előny kivívása eszközének tekintik a másik fél rovására. Vannak olyanok is, akik nemcsak hogy kételkednek a dialógus útjának járhatóságában, hanem képesek egyenesen áruhlást, hittagadást, elvek feladását, sőt anatómiát kiáltani azokra, akik a kölcsönös eszmecserék pártját fogják. Elvekben való bátorság, hitben való komolyság, a társadalmi jelenségek és szükségletek alkotó módon történő feldolgozása, a valósághoz hű következetesség, az élet parancsainak időben történő felismerése kell ahhoz, hogy valaki ne legyen keresztényellenes marxista és hogy valaki ne legyen marxista-ellenes keresztény, hol a transzcendencia háttéré, hol az ateizmus háttéré miatt. A párbeszéd alternatívája számunkra nem a hit vagy nem hit alternatívája, nem a megtérítés apologetikáját kínálja sem az egyik, sem a másik félnek, hanem mindannak az értéknek védelmét, gyarapítását és szolgáltatását, amit a társadalom eddig mindenki javára létrehozott és jövőjére nézve is drágának tart. Nem engedhető meg, hogy bárki is a maga szűk, prakticista érdekeit vélje a közönsél előbbre valóknak és az együttélés normáit kijátszva meg-

ütközhesen más érdekekkel, a maga pozícióját szilárdítsa mások kárára. Ezzel feltétlenül együtt járnának az emberi, intézményes és tudati elzárkózás összes negatív jelenségei, amelyek lefékeznek társadalmunk fejlettebb szakaszának egyenletes és tervszerű megvalósítását. „A politikai szövetség nem zárja ki — figyelmeztet Kádár János —, sőt igényli az ideológiai vitát. A vitákat olyan módszerekkel kell folytatnunk, hogy közben a politikai szövetség erősödjék” (139. o.).

A hívő ember éppen a fentiek ismeretében nem feledkezhet meg arról, hogy 1. mindennapi fáradhatatlan kötelességének vallja a másik ember meghódítását a közösségnek, az egységnek, a jövőnek; hogy 2. a társadalom egyetemes célú és kiterjedésű ügyét legszemélyesebb ügyeként kezelje; hogy 3. a közösen viselt felelősség erényéről vagy vétkééről nyíltan szóljon; hogy 4. a szocializmus társadalmában megtalálja hite fejlesztésének és kifejeződésének új módjait és lehetőségeit; és hogy 5. az alapvető hitigazságok, a vallásgyakorlat zsinati stílusa, valamint az evangélium tanításának korszerű bemutatása úgy jelenjék meg, mint a keresztény erkölcsi eszmény tudatosult formája és igazolása.

AZ EGYHÁZ A VILÁGBAN

A ZSINATUTÁNI EGYHÁZ NEMZETKÖZI HELYZETE

A múlt év december 8-án volt a tizedik évfordulója a II. vatikáni zsinat ünnepélyes bezárásának. És annak idején, egy nappal a bezárás előtt, kelt a zsinat egyik — sokak szerint a legfontosabb — okmánya, a *Gaudium et spes* kezdetű „Lelkipásztori rendelkezés az egyházzal a mai világban”. Tíz év távlatából visszatekintve megállapíthatjuk, hogy a zsinat az egyház életének újszólólván minden területén új utakat, új szemléletet kezdeményezett. Vonatkozik ez az egyház közéleti szerepére is, amelyre nézve éppen a fent említett zsinati okmány adott fontos és messzeható következményekkel járó eligazítást.

Az alábbiakban a zsinatutáni egyház közéleti tevékenységének két nemzetközi politikai jelentőségű területéről szeretném a Vigilia olvasóit informálni, néhány mindenképpen figyelemreméltó megnyilatkozás kapcsán. Előjáróban azonban talán nem lesz haszontalan éppen a *Gaudium et spes* néhány fejezetét idézni, mintegy mottó gyanánt zsinati háttérrel adva a beszámolóknak. A lelkipásztori rendelkezés 42. fejezetében olvashatjuk a következőket:

„Küldetése és természete következtében az egyház nem kötődik az emberi kultúrának semmilyen különleges formájához és semmilyen politikai, gazdasági vagy társadalmi rendszerhez. Épp emiatt az egyetemessége miatt tehát az egyház lehet a legszorosabb összekötő kapocs a különböző emberi közösségek és nemzetek között, ha tudniillik megbíznak benne, és ténylegesen elismerik igazi szabadságát küldetésének teljesítésében. Ezért inti az egyház nemcsak a maga híveit, hanem az egész emberiséget is, hogy Isten gyermekeinek ebben a családi szellemében emelkedjenek felül a nemzetek közötti vagy a fajok közötti minden nézeteltérésen, és tegyék belsőleg szilárdá a jogszerű emberi társulásokat.

A zsinat továbbá nagy tisztelettel tekint mindarra, ami igaz, jó és igazságos abban a nagyon sokféle intézményben, amit az emberi nem a maga javára alapított és folyton-folyvást alapít. Kijelenti ezenfelül, hogy az egyház, amennyiben rajta múlik és küldetésével összefér, segíteni és támogatni akarja az összes ilyen intézményt. Mit sem kíván forróbban, mint azt, hogy mindenki ja-